

Měl by stát podporovat stavební spoření?

Petr Janský, Jan Straka

Státní podpora stavebního spoření je relativně velký vládní program, každý rok spolkně více než jedno procento výdajů státního rozpočtu. Bez státní podpory by stavební spoření v současné podobě nejspíš neexistovalo a celý program je opředen mnoha mýty a nedorozuměními. Už samotný termín stavební spoření je mírně zavádějící, z velké části se totiž nejedná ani o stavění či bydlení (s penězi si můžete dělat, co uznáte za vhodné), ani o spoření (důležitým doplňkem jsou úvěry). Výrazně problematičtější než terminologie jsou ale dopady programu.

Na první pohled se může zdát zvláštní, že vládní program, který dobrovolně využívá zhruba každá druhá rodina, má nějaké nevýhody. Se stavebním spořením se to však má podobně jako se (zatím) neexistujícím návrhem rozdat každému občanovi po tisícikoruně. Vládní programy bychom neměli hodnotit (jen) na základě jejich popularity, či jako v případě stavebního spoření, objemu úspor nebo poskytnutých úvěrů. Daleko důležitějším kritériem je mimo jiné například efektivita (mění státní podpora chování lidí zamýšleným způsobem – spoří více?) a dopady na příjmové nerovnosti (jaký typ domácností těží z této státní podpory?).

V myšlenkovém centru IDEA při akademickém pracovišti CERGE-EI si spolu s Liborem Duškem již rok klademe podobné otázky a analýza dat s použitím ekonomické teorie nám dává některé ke stavebnímu spoření kritické výsledky. Naše výpočty například ukazují, že minimálně zhruba polovinu prostředků utracených na podporu spoření získají domácnosti, které by i bez nich spořily stejně. Státní podpora tedy neovlivňuje celkovou výši jejich úspor a je pouze dárkem ostatních daňových poplatníků, kteří si takto nespoří. Naopak maximálně pouze pětina podpor směřuje k domácnostem, které díky nim spoří skutečně více. A protože podpory využívají dvě třetiny domácností s hrubými příjmy nad 20 tisíc Kč měsíčně, ale jen necelá pětina lidí s nejnižšími příjmy, jedná se tedy vlastně o dotaci pro střední a bohatší vrstvy, která zvyšuje příjmovou nerovnost.

Nabízí se tedy otázka, jaký cíl vládní politika sleduje utrácením deseti miliard ročně, z nichž většina podporuje spíše bohatší rodiny, které by si spořily stejně i bez tohoto programu. Za tuto částku by se například daly zvýšit sociální dávky, starobní důchody nebo bychom mohli snížit deficit státního rozpočtu, případně daně. Že je potřeba zvážit smysluplnost využití veřejných prostředků ve srovnání s jinými alternativami platí ostatně o všech vládních programech. A i kdyby nakonec u určitého vládního programu převážila pozitiva nad negativy, neznamená to, že je společensky žádoucí jej realizovat. Alternativy totiž mohou být lákavější. O to více v době, kdy stát počítá, nebo by alespoň měl počítat, každou korunu, natož deset miliard.